

LISINSKI
SUBOTOM
UVIJEK
LISINSKI
NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ!
17/18

CAMERISTI DELLA SCALA

Gianluca Scandola, umjetnički ravnatelj

Subota, 25. studenoga 2017. u 19.30 sati
Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog

Sve boje glazbe. sviđalo se to vama ili ne.

LISINSKI
PREKO DUGE

Giovanni Avolio

Fantazija na Verdijeva *Falstaffa* za violinu, violončelo i orkestar

Solisti: Francesco Manara, violina, Massimo Polidori, violončelo

Gioachino Rossini

Plesovi iz trećega čina opere *Guillaume Tell* za violinu, violončelo i orkestar

Solisti: Francesco Manara, violina, Massimo Polidori, violončelo

Camillo Sivori

Fantazija na Verdijeva *Trubadura* za violinu i glasovir, op. 20

Solist: Francesco Manara, violina

***

Antonio Pasculli

Koncert na teme iz Donizettijeve *Favoritkinje* za obou i glasovir

Solist: Fabien Thouand, oboa

Luigi Mancinelli

Fantazija na Verdijevu *Aidu* za violončelo i orkestar

Solist: Massimo Polidori, violončelo

Antonio Bazzini

Fantazija na Verdijevu *Traviatu* za violinu, orkestar i glasovir, op. 50

Solist: Francesco Manara, violina

Poslije koncerta s umjetnicima razgovara Branimir Pofuk.

CAMERISTI DELLA SCALA

4

Komorni orkestar **Cameristi della Scala** osnovan je 1982. godine i sastavljen je od glazbenika orkestra Teatra alla Scala. Godine 2012. od Milanske je pokrajine dobio Nagradu *Isimbardi*, posvećenu ustanovama koje su svojom međunarodnom aktivnošću pridonijele ugledu grada Milana u svijetu.

Cameristi della Scala nastupali su u najprestižnijim svjetskim kazalištima i koncertnim dvoranama. Prošloga listopada nastupili su u Ujedinjenim narodima u New Yorku u sklopu proslave šezdesete obljetnice članstva Italije u UN-u.

Posljednjih godina Cameristi su održali dva niza koncerata u njujorškom Carnegie Hallu, na MIT-u u Bostonu te u Washingtonu. Također su nastupili u pariškom sjedištu UNESCO-a te u Salle Gaveau u istom gradu, Varšavskoj operi, Čajkovskijevoj dvorani u Moskvi, Tonhalle u

Zürichu i Coliseumu u Buenos Airesu, a turneje su ih odvele u Kinu, Španjolsku, Njemačku, Francusku, Švicarsku, Švedsku, Norvešku, Dansku, Poljsku, Latviju, Srbiju i Tursku.

Godine 2010. Cameristi su na izraelskoj turneji održali četiri koncerta, uključujući i koncert u Mannovoj dvorani u Tel Avivu; održali su i četiri koncerta pred brojnom publikom u Šangaju, u kojem su uspješno predstavili Milano na EXPO-u 2010. Godine 2011. svirali su u Sonyjevu centru u Torontu i otvorili Festival *Emilia Romagna* u Imoli.

Od 2007. do 2009. Cameristi su bili protagonisti Velikoga ljetnog koncerta na Piazza del Duomo u Milanu, nastupivši pred deset tisuća slušatelja. Za taj je koncert ansambl od uglednih talijanskih skladatelja naručio djela posvećena milanskoj katedrali: 2008. izveli su djelo Carla Galantea, a 2009. skladbu Giovannija Solime.

5

Godine 2011., u sklopu proslave 150. obljetnice ujedinjenja Italije i u suradnji s *Associazione Musica del Risorgimento*, Cameristi su pomno istražili repertoar 19. stoljeća i objavili CD posvećen talijanskoj glazbi *Risorgimenta*, koji je u 20.000 primjeraka prodavan na kioscima. U rujnu te godine ansambl je na festivalu MiTo izveo *Misu za kralja Karla Alberta*, koju je novarski skladatelj Carlo Coccia skladao 1849., a tom je prilikom djelo doživjelo prvu suvremenu izvedbu. Također su za izdavačku kuću Carisch priredili tri sveska notnih izdanja glazbe iz doba *Risorgimenta*.

Repertoar orkestra uključuje glavne skladbe za komorne orkestre od 18. stoljeća do danas, a posebna se pozornost posvećuje manje poznatim talijanskim instrumentalnim skladbama 19. stoljeća. One su često obilježene iznimno virtuoznim solističkim dionicama, što se dobro uklapa u profil ansambla, sastavljenog od voditelja dionica u Scalinoj filharmoniji, koji su ujedno i međunarodno poznati koncertni glazbenici.

Trajna i dugogodišnja suradnja s vodećim međunarodnim dirigentima, od Riccarda Mutija do Daniela Barenboima, pridonijela je oblikovanju zvuka ansambla i omogućila mu stvaranje specifičnoga glazbenog timbra i karakterističnog fražiranja, što su jedinstvena obilježja na talijanskoj sceni komornih orkestara.

Cameristi della Scala

Gianluca Scandola, umjetnički voditelj

Francesco Manara, violina solo
Massimo Polidori, violončelo solo

Gianluca Scandola i Roberto Nigro, violine
Catharina Rauch, viola
Marco Radaelli, violončelo
Giuseppe Ettorre, kontrabas
Flavio Alziati, flauta
Fabien Thouand, oboa (solo u skladbi A. Pascullija)
Christian Chiodi Latini, klarinet
Gabriele Screpis, fagot
Jorge Monte de Fez, rog
Antonello Cancelli, udaraljke

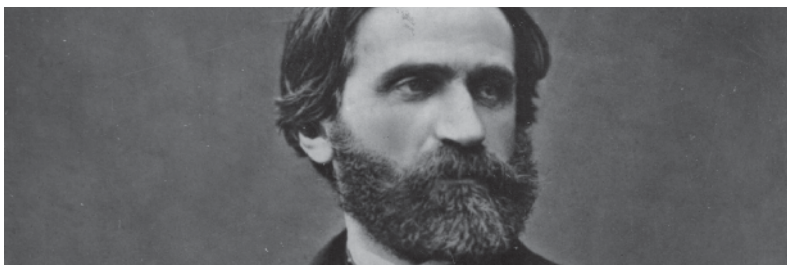
Početak 19. stoljeća talijanska se opera našla u slijepoj ulici – naslijeđeni obrasci barokne i klasicističke *opere serie* te *opere buffe* napuljskoga tipa na svim su razinama – libretističkoj, dramaturškoj i glazbenoj – sve više bile u raskoraku s estetičkim preferencijama nove, romantičarske ere. U takvom je kontekstu svoju blistavu karijeru opernog majstora počeo **Gioachino Rossini (1792. - 1868.)**. Njegove najranije opere, doduše, još nastavljaju čvrsto ukotvljenu tradiciju, ali već pokazuju specifičnu vokalnu i instrumentacijsku svježinu koja će, premda prolazeći razne mijene, ostati karakterističnom za cijeli njegov opus. Premda ga se danas percipira primarno kao majstora glazbene komedije, Rossini je podjednako vješt i u ozbiljnom žanru. Ta se njegova podvojenost odražava već i u prividnoj opreci njegovih prvih dviju međunarodnih uspješnica – ozbiljnoga *Tancredija* i komične *Talijanke u Alžiru*. Novi život baštinjenim formama Rossini je udahnuo skladateljskim postupcima koji, istina, nisu bili posve originalni, ali su bili provedeni dosljednije nego u djelima autora prethodnoga naraštaja. Već i u tim relativno ranim djelima Rossini pokazuje tendenciju prema oblikovanju većih zaokruženih glazbeno-dramaturških cjelina, obilježenih njegovim prepoznatljivim *crescendom* – gradacija se pritom postiže ne samo na doslovnoj, dinamičkoj razini, nego i ubrzavanjem tempa i dramaturškoga slijeda, što posebice do izražaja dolazi u već i tada maestralno oblikovanim ansamblima. Upravo je u njima najrazvidnije koliko Rossini nasljeđuje skladatelja kojemu se divio cijeloga života – Wolfganga Amadeusa Mozarta.

U svojim skladateljskim iznašaćima Rossini je, čini se, pozorno osluškivao što se na području opere događa u jednom od ključnih središta glazbeno-scenske inovativnosti njegova doba – Parizu. Kreativne poticaje koji su dolazili iz Pariza skladatelj je u svojim kasnim opernim djelima tom gradu i vratio. Njegova zrela djela skladana u pariškom razdoblju, okrunjena njegovim posljednjim remek-djelom, *Wilhelmom Tellom*, svojevrсни su putokazi za razvoj talijanske (i francuske) opere 19. stoljeća – glazbena struktura sve je više u dosluhu s dramaturškom, pri čemu se, doduše, još ne napušta forma *opere s brojevima*, ali su ti brojevi opsežniji, zaokruženiji i međusobno snažnije povezani unutar dramske cjeline. Solističke dionice ne zanemaruju vokalni virtuozi, ali njegovo težište prebacuju s tehničke bravuroznosti na brižno oblikovanu melodijsku liniju. Time Rossini, zapravo, vraća talijansku operu njezinim ishodištima – ne treba, naime,

zaboraviti da pojam *bel canta*, koji je danas primarno vezan uz operno stvaralaštvo Rossinija, Bellinija i Donizettija, datira još iz barokne ere. S druge strane, Rossinijev je opus i dalekovidan – *Wilhelm Tell* svojevrsna je nulta točka francuske *velike opere*, koja će, premda na različite načine, bitno utjecati i na stvaralaštvo dvojice najvećih opernih majstora 19. stoljeća – Verdija i Wagnera.

Na Rossinija se, svaki na svoj način, nadovezuju Vincenzo Bellini i **Gaetano Donizetti (1797. - 1848.)**. Bellini je Rossinijeve obrasce obogatio gotovo jedinstvenim senzibilitetom za operni lirizam; Donizettijev je skladateljski put bio mukotrpniji, dugotrajniji, ali, samim time, i dalekosežniji. Dok su ranija djela još uvijek obilježena istodobnim strahopoštovanjem prema dominantnoj Rossinijevoj osobnosti, ali i potrebom za izlaskom iz njegove sjene, zrela djela – koja su, kao i Rossinijeva, također velikim dijelom skladana za života u Parizu – uspijevaju pronaći samosvojni izraz. On je obilježen svojevrsnom skladateljskom sintezom elemenata tada već ionako uvelike prožimajućih tradicija talijanske i francuske opere. Tako čak i djela osmišljena kao francuske *velike opere* – poput Donizettijeva kasnog remek-djela *Favoritkinje* – uspijevaju zadržati najbolje od talijanske estetike, ne negirajući pritom ni pozitivne francuske obrasce. Francusko je majstorstvo u oblikovanju većih glazbeno-dramaturških cjelina pritom često i bitno slobodnije od Rossinijeva; no s druge strane, Donizettijeva melodičnost neupitno je rezultat njegova talijanskoga zaleđa.

Najveći je Rossinijev nasljednik, međutim, skladatelj koji je možda i najizravnije nastavio njegovim putem, ali se od njega postupno i najviše udaljio – **Giuseppe Verdi (1813. - 1901.)**. Njegove najranije

operne uspješnice još uvijek velikim dijelom pripadaju Rossinijevu zvukovnom svijetu. Ako je specifična Verdijeva melodičnost, posve samosvojna već i u ranim opusima, možda i bliskija Belliniju nego Rossiniju, oblikovanje masovnih prizora neupitno je odraz temeljitog proučavanja Rossinijevih obrazaca – zborovi iz *Nabucca*, *Lombardijaca* i *Razbojnika* mogli bi tako lako naći svoje mjesto i u *Wilhelmu Tellu*. No njihova je dvojaka funkcija već odraz novoga vremena – oni nisu više samo scenski i/ili dramaturški efekt, nego često imaju i izvanglazbenu i rizvankazališnu funkciju zvukovnoga znaka, pa i simbola talijanskoga *Risorgimenta*.

I dok je već i u tim ranim operama Verdi ovladao oblikovanjem masovnih prizora, njegovo majstorstvo u oblikovanju solističkih dionica odmaknulo se od naslijeđenih obrazaca i proplamsalo punim sjajem tek u takozvanoj *Latinskoj trilogiji* – *Traviati*, *Rigolettu* i *Trubaduru*. U njoj na vidjelo prvi put u većoj mjeri izlazi i Verdijevo instrumentacijsko majstorstvo. Mnoge su stranice njegovih partitura instrumentirane konvencionalno, gotovo rutinski. No time više do izražaja dolaze trenuci u kojima se od konvencije odstupa, koji redovito imaju i bitnu dramaturšku funkciju. Primjerice, prvi čin *Traviate* možda i jest uglavnom predvidiv u svojem zvuku – no začudan zvuk diviziranih violina u *pianissimu* u uvodnom *Preludiju* (koji čak nije više ni standardna *Uvertira*) na samom početku opere daje naslutiti njezin završetak. A treći čin *Traviate* sve je samo ne konvencionalan – protagonističino umiranje popraćeno je osebnim zvukovnim bojama, ali i harmonijskim rješenjima, koji cijelo djelo vode kraju u „nepostojećem“ tonalitetu des-mola.

Kasniji Verdijevi opusi pokazuju sve veću skladateljevu pozornost u promišljanju svih razina glazbeno-scenskoga djela. Paradoksalno, upravo se njegova „najmonumentalnija“ djela, osmišljena djelomično ili potpuno u duhu francuske *velike opere*, u svojoj biti pokazuju i kao najintimnija – tako je u vrijeme boravka u Parizu skladani *Don Carlos* uvelike intimna drama; *Aida* je, pak, unatoč svojim masovnim prizorima, u srži tragedija međuodnosa troje protagonista.

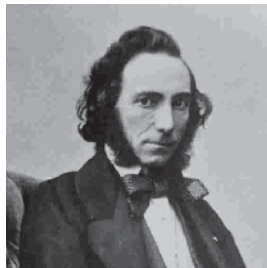
Posljednji korak u Verdijevu trajnom promišljanju glazbene pozornice bio je formalne naravi. U posljednjim dvjema operama, *Otellu* i *Falstaffu*, koje su dotaknute, ali ne i zaražene Wagnerovim utjecajem, Verdi gotovo potpuno napušta već ionako ozbiljno nagrizeni *operu s brojevima*. Njegov odgovor na Wagnera specifično je talijanski – on prihvaća Wagnerovu „simfonizaciju“, donekle i prokomponiranost, pa i provodne motive, ali ne odbacuje talijanski lirizam i senzibilitet za melodiju. I to je vjerojatno talijanskoj operi najprimjerenija reakcija na Wagnera, što je potvrdila i recepcija djela skladatelja sljedećega naraštaja – unatoč nezanemarivom broju talijanskih „vagnerijanaca“, najveći je i najtrajniji uspjeh ipak ostvario skladatelj koji je najizravnije nastavio Verdijev put – Giacomo Puccini.

U 19. se stoljeću glazba iz opera širila i dopirala do publike ne samo preko opernih pozornica, nego i preko transkripcija i adaptacija. Autori su tih transkripcija, fantazija i parafraza često bili poznati virtuozni koji su, koristeći se temama iz glasovitih opera, pokazivali i dokazivali svoje skladateljsko i sviračko umijeće. Forma fantazije u djelima s večerašnjega programa obuhvaća cijele opere, pri čemu se odabiru i u novu cjelinu objedinjavaju razrađene inačice najpoznatijih opernih melodija, u kontekstu koji ističe pjevnost i virtuoznost same glazbe. U vremenu kad se glazba mogla izvoditi i slušati samo uživo, te su fantazije bile najvažniji medij širenja operne glazbe, kao svojevrsno svjedočanstvo njezine popularnosti.

Giovanni Avolio (1849. - ?) danas je gotovo zaboravljen umjetnik. O njemu znamo vrlo malo – nepoznati su datum i mjesto njegove smrti. Skladao je lirsku komediju *Vrtlarica Rosetta*, praižvedenu u Napulju u travnju 1872. godine. Bio je učitelj i prijatelj Giuseppea Martuccija, koji mu je posvetio svoj *Allegro appassionato za glasovir*, op. 13, iz 1874. godine. Avolio je skladao brojne, na operama temeljene, fantazije za violinu i violončelo s glasovirskom pratnjom – uz fantazije na *Otella* (1888.) i *Falstaffa* (1893.) (obje su opere praižvedene u Milanu, 1887., odnosno 1893.), skladao je i fantazije na *Aidu*, *Don Carla* i *Moć sudbine*, kao i na Ponchiellijevu *Giocondu* i Puccinijevu *La Bohème*.

Camillo Sivori (1815. - 1894.), jedini Paganinijev student, bio je među najboljim violinistima svojega doba, koji je koncertirao diljem Europe i u Americi. Cijenili su ga Rossini i Verdi; nastupao je s Liszdom, Mendelssohnom i Berliozom i bio osobni prijatelj s dvojicom protagonista talijanskoga glazbenog svijeta 19. stoljeća – Giovannijem Bottesinijem i Alfredom Piattijem. **Fantazija na Verdijeva „Trubadura“ za violinu i glasovir, op. 20**, skladana je 1862. godine (Verdijeva je opera praižvedena 1853. u Rimu).

Oboist i dirigent **Antonio Pasculli (1842. - 1924.)** rođen je u Palermu, u kojem je proveo veći dio života. Taj, kako su ga zvali, „Paganini oboe“ često je koncertirao u Italiji, Njemačkoj i Austriji. U domovini je i dirigirao koncertima simfonijskih i puhačkih orkestrara. Za obou i glasovir ili harfu obradio

je glazbu iz brojnih Rossinijevih, Bellinijevih i Donizettijevih opera. Nakon smrti, njegov je opus uglavnom pao u zaborav, a revitalizirali su ga u drugoj polovici prošloga stoljeća oboisti Heinz Holliger i Omar Zoboli. **Koncert na teme iz Donizettijeve „Favoritkinje“ za obou i glasovir** među njegovim je danas najizvođenijim djelima (opera je praižvedena 1842. u Parizu).

Violončelist **Luigi Mancinelli (1858. - 1921.)** vrlo je brzo postao poznati dirigent. Cijenili su ga Boito i Wagner. Vjerojatno je najvažniji talijanski dirigent svojega naraštaja. Mnogo je putovao Europom i Amerikom, pokazujući poseban talent za izvođenje njemačke glazbe. Neka su njegova kazališna djela postigla međunarodni uspjeh, a posljednjih godina života pisao je i filmsku glazbu. Za violončelo je napisao *Fantaziju na Verdijeva „Don Carla“* (1870.) te **Fantaziju na Verdijevu „Aidu“** (1873.) (*Don Carlo* je praižveden u Parizu 1867., *Aida* u Kairu 1871.).

Antonio Bazzini (1818. - 1897.) bio je ugledni glazbenik, od mladosti cijenjen kao violinist i skladatelj. Dio života proveo je u Njemačkoj, u kojoj su ga cijenili Mendelssohn i Schumann; potonji mu je posvetio jedan entuzijastično intoniran članak. Potom je neko vrijeme djelovao i u Španjolskoj i Francuskoj. Povukavši se 1864. s koncertnoga podija, Bazzini se usredotočuje na skladanje, postavši jednim od protagonista novoga procvata talijanske instrumentalne glazbe u drugoj polovici 19. stoljeća. U *Misi za Rossinija*, rekvijemu koji je 1869. skladalo trinaest talijanskih skladatelja koje je oko toga projekta okupio Giuseppe Verdi, Bazzini je skladao stavak *Dies irae*. Godine 1873. postao je profesorom kompozicije na Milanskom konzervatoriju, a 1882. imenovan je i njegovim ravnateljem; njegovi su studenti, među ostalima, bili i Mascagni, Catalani i Puccini. **Fantazija na Verdijevu „Traviatu“ za violinu, orkestar i glasovir, op. 50**, skladana je 1865. godine (opera je praižvedena 1853. u Veneciji).

Cameristi della Scala / Trpimir Matasović

Nakladnik: Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog
Za nakladnika: Dražen Sirišćević, ravnatelj
Producentica programa: Lana Merkaš
Urednica: Jelena Vuković
Lektorica: Rosanda Tometić
Oblikovanje i grafička priprema: Daniel Ille
Tisak: Intergrafika TTŽ d. o. o., Zagreb
Naklada: 450 primjeraka
Cijena: 20 kuna
www.lisinski.hr

LISINSKI
SUBOTOM
UVIJEK
LISINSKI
NEPROCIJENJIV DOŽIVLJAJ!
17/18

LISINSKI SUBOTOM
Subota, 2. prosinca 2017. u 19.30 sati
Velika dvorana

THOMAS OSPITAL orgulje

Veličanstvene orgulje graditelja Wenera Walckera Mayera iz 1974., zaštitni znak zagrebačkoga hrama kulture – Dvorane *Lisinski* – zazvučat će pod prstima nove svjetske orguljaške zvijezde, istaknutog i višestruko nagrađivanog mladog francuskog umjetnika **Thomasa Ospitala**. Ospital je nasljednik slavnoga Jeana Guilloua na mjestu orguljaša glasovite „pariške župne crkve“, Saint-Eustache, rezidencijalni orguljaš Francuskoga radija te predavač na glasovitom Pariškom konzervatoriju.

LISINSKI
ARIOSO
GLAS ZA
LISINSKI
NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ!
17/18

LISINSKI ARIOSO
Četvrtak, 7. prosinca 2017. u 19.30 sati
Velika dvorana

ŽELJKO LUČIĆ, bariton
SIMFONIJSKI ORKESTAR HRT-a
IVO LIPANOVIĆ, dirigent

*Jedan od najboljih verdijanskih baritona na svijetu, prema pisanju
Financial Timesa, gostuje u Zagrebu!*

Ugled **Željka Lučića** u opernom svijetu, naročito u interpretaciji uloga Verdijevih opera potvrđuje, među ostalim, i poziv da pjeva na proslavi 200. obljetnice Verdijeva rođenja, kao i činjenica da je od 120 nastupa u produkcijama Metropolitana devedeset bilo u sedam Verdijevih uloga koje je većinom izravno prenosio *Met Live in HD*. Potvrdit će to zasigurno i njegovo gostovanje u Dvorani *Lisinski* uz pratnju Simfonijskog orkestra HRT-a i mo. Ive Lipanovića!

LANA
KOS
sopran

DAN DVORANE 29.XII.2017.

ČARDAŠ

MAĐARSKA NOĆ U LISINSKOM

KONCERTNA DVORANA CONCERT HALL

LISINSKI

NEPROCJENJIV DOŽIVLJAJ INVALUABLE EXPERIENCE

IVO LIPANOVIĆ, dirigent

**Simfonijski orkestar
Hrvatske radiotelevizije**

**IVAN
KRPAN**
glasovir

 splitskabanka

 INA

 ISTITUTO
italiano
DI CULTURA
ZAGABRIA

KONCERTNA DVORANA CONCERT HALL

LISINSKI

NEPROCENJIV DOŽIVLJAJ | INVALUABLE EXPERIENCE